

מקורות

- מיכאל אביטכול, תג'אר אל-סולטאן עילית כלכלית יהודית במרוקו (אוריניס יודיאקוס — מקורות לתולדות קהילות היהודים בארצות האסלאם, סדרה ד, כרך ג), ירושלים תשנ"ד, מכון בן-צבי, יג + 222 + XIX עמודים.
- בספר מובאה 174 תעודות, הכוללות צווים, מכתבים וכיו"ב אל בני משפחת קורקוס מאת בית המלוכה, שרים ובכירי שלטון במארוקו. תג'אר אל-סולטאן (סוחרי המלך), שהיהודים היוו רוב בתוכם, מילאו תפקיד נחשב בכלכלת מארוקו מאמצע המאה ה-18 עד השתלטות צרפת עליה. התעודות שהן משנות 1843-1883, מאירות הבטים ביחסים בין השלטונות לכורגנות היהודית במארוקו ובחיים הכלכליים בארץ זו בתקופה של תמורות. כל תעודה מובאת במקורה, בערבית קלאסית, עם תרגום עברי והערות, וכן מבוא המפרט את הרקע ההיסטורי של התעודות (בעברית ובצרפתית), ביבליוגרפיה ומפחח.
- יעקב בוסקנבוים (מהדיר), אגרות יהודי איטליה — מבחר מהמאה השש-עשרה (אגרות יהודי איטליה בתקופת הריניסאנס, ספר ו) ירושלים תשנ"ד, מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, 370 + IX עמודים.
- כרך סיום לסדרה 'אגרות יהודי איטליה בתקופת הריניסאנס'. קודמיו (בהוצאת אוניברסיטת תל-אביב, תשמ"ג-תשמ"ח) כללו אגרות מאת אישיות אחת (ר"י ממודנה) או משפחה אחת (בית קרמי, בית ריאטי) או נושא אחד (מלמדים), ואילו 305 האגרות בקובץ שלפנינו הן כל-כבו של כותבים, מקומות, זמנים ועניינים שונים. הן לוקטו מתוך 14 אגרונים ובהם כ-1,700 מכתבים. אין אלה המכתבים המקוריים, אלא חומר ששימש ללימוד כתיבת אגרות ועל-יכן בדרך-כלל הם חסרים פתיחות וסיומים ופרטים מזהים. אף-על-פי-כן יש בהם עניין רב מבחינה היסטורית, בעיקר של חיי היום-יום, אך משתקפות בהם גם פרשיות מרכזיות כגון גירוש היהודים ממדינת האפיפיור (1569).
- משה ב"ר עזרא בצרי, מעשיות התלמוד, כרך ג, מסכת שבת, בבלי, פרקים א-יב, ירושלים תשנ"ד, הוצאת מכון הכתב, ז + 392 עמודים.
- האגדות שבספרות התלמודית, שכונסו כבר כמה פעמים, מובאות כאן לפי סדר הופעתן במקור, אך בתרגום עברי, בתוספת דברי פרשנות (בתוך הטקסט), מקבילות מדברי חז"ל, פירושים, שינויי נוסח, ביאורים והערות. האגדות מובאות לפי דפוסים ישנים, כדי להשלים השמטות שנעשו בידי צנזורים. בכרך הראשון, שזכה לשלוש מהדורות ותורגם לאנגלית ולספרדית, הובאו האגדות שבמסכת ברכות ובכרך השני האגדות שבירושלמי, סדר זרעים.

מחקרים וקבצים

- Reuben Ahroni, *The Jews of the British Crown Colony of Aden — History, Culture and Ethnic Relations*, Leiden, New York, Köln 1994, E.J. Brill Publishing, XII (+2) + 314 pp.
- מעטים הם הפרסומים והמחקרים על יהודי עדן לעצמם, בנפרד מיהדות תימן. בספר זה, שקדמה לו גרסה עברית מצומצמת יותר, מודגש ייחודה של יהדות עדן כקהילה מובחנת לעצמה. נדונים תולדותיה מראשית השלטון הבריטי (1839) עד התחלפות הקהילה, יחס הבריטים אליה, יחסיה עם הערבים, הפעילות הציונית בקירובה, הפליטים היהודים מתימן בעדן, חיי היום-יום, מנהגי נישואין, החינוך והספרות, הלהג הערבי-יהודי שבפיהם ועוד. המחבר נולד בעדן והוא פרופסור לתנ"ך באוניברסיטת אוהיו.
- ת' אלכסנדר, א' חזן, ג' חזן-רוקס, א' חיים (עורכים) יצירה ותולדות בקהילות ישראל בספרד והמזרח, ירושלים תשנ"ד, הוצאת משגב ירושלים, המכון לחקר מורשת יהדות ספרד והמזרח, 364+305 עמודים.
- הקובץ כולל מאמרים המבוססים על הרצאות בקונגרס הבינלאומי השלישי של משגב ירושלים, שהתקיים בשנת תשמ"ח. בחלק העברי 17 מאמרים, בשלושה מדורים. (א) לשונות

— מאמרים מאת ע' דודי, י' אבישור, א' שורצולד, א' לוי, י' אברהמי, ג' בן-אורן.
 (ב) ספרויות — מאמרים מאת ב' בר-תקוה, י' צבר, ש' מורה, ר' שניר, י' הלוי. (ג) תולדות —
 מאמרים מאת א' נצר, ע' מיוחס ג'יניאר, נ' אילן, א' ליפינר, א' חיים, צ' פרידהבר. בחלק
 הלועזי (המאמרים באנגלית או בספרדית) ארבעה מדורים. (א) עברית ולשונות יהודיות אחרות
 — מאמרים מאת א' סאנו באדילוס, ג' טארגארונה בוראס, א' ריאניו, פ' דיאז אסטבאן,
 א' ברנגר אמאדור, ג' גונזאלס ברנאל, מ' מארטין הרדיה. (ב) שירה עממית — מאמרים מאת
 א' פרנאנדס אינסואלה, פ' דיאז מאס, א' אנאהורי ליברוביץ, ל' מירר, מ' מניזו חימנו, ח'
 מנאל פדרוסה. (ג) ספרות ואמנויות עממיות — מאמרים מאת א' רומרו, פ' רומאו פרה, ד"מ
 בוניס, ל' ארבטטה מירא, א' פטרוביץ, ק' וידאקוביץ פטרוב. (ד) היסטוריה — מאמרים מאת
 מ' טרזה רוביאנטו, ב"א לורנס, צ' לוקר, א' מאסיאס, ו' היידה ארוביץ דה בוגאדו.

עדויות

□ מקס סודאי, כולם מצפים להיתלות — יומנו של יהודי בעיראק שלאחר מלחמת ששת-
 הימים, תל-אביב תשנ"ד, הוצאת נהריים — מרכז להפצת תרבות יהודי עיראק, 153
 עמודים.

היומן, שיצא לאור במקורו באנגלית בשנת 1974, מתאר פרק אפל ביותר בתולדות עיראק,
 השנים הראשונות של שלטון הבעת', שבהן הועלו יהודים רבים לגרדום בהאשמות בדויות
 ואחרים נאסרו ועונו. היומן פותח בערב מלחמת ששת הימים ומסיים באוגוסט 1970, אחרי
 שהמחבר ובני משפחתו הצליחו להימלט מעיראק דרך כורדיסטאן לאיראן, וממנה לארצות
 החופש. עדות זו על המשטר הרצחני שעודנו שולט בעיראק, משקפת בעיקר את תחושת
 האימה של היהודים שם.

עזר

□ Michael Studemund-Halévy, *Bibliographie zur Geschichte der Juden in*
Hamburg, Bibliographien zur deutsch-jüdischen Geschichte, Band 5,
 München 1994. K.G. Saur, 256 pp.

ביבליוגרפיה מקיפה על תולדות היהודים בהאמבורג ובה יותר מ-3,500 ערכים. הספר כולל
 הפניות על תולדות הקהילה הפורטוגאלית שהתיישבה בהאמבורג ובאלטונה.

□ אברהם אלמליח, נשיאים בישראל — הראשונים לציון, תולדותיהם ופעולתם,
 מילואים ועדכונים מאת יעקב אלעזר, ירושלים תשנ"ג, בהוצאת תנועת יד לראשונים,
 הספריה הספרדית מכון בני יששכר, בסיוע משרד הדתות, 231 עמודים.

הספר 'ראשונים לציון' יצא לאור ב-1970 לאחר פטירת מחברו א' אלמאליח ז"ל. עתה יוצא
 הספר במהדורה חדשה, עם השמטות. הספר אכן טעון תיקונים יסודיים רבים, גם במהדורתו
 החדשה, למרות שבזו נוספו הביוגראפיות של עוד חמישה ראשונים לציון, כמעט עד ימינו
 (לא כולל את שני האחרונים).

כתבי עת

□ פרופ' אבשלום מזרחי (עורך), תהודה, 14 שנתון האגודה לטיפוח חברה ותרבות, נתניה
 תשנ"ד, 112 עמודים.

בחוברת באים דברי מחקר, ספרות, שירה ואמנות, זכרונות ומאמרים על ענייני היום.
 המשתתפים, כמעט כולם בני תימן: א' בן דוד, א' גימאני, נ' הנסן, א' יעקב, א' לוי, ע' עומסי,
 ש' אביזמר, ז' דורי, א' חיים, י' טובי, ע' יעבץ, י' קאפח, ר' הלוי, ט' סולמי, צ' פרידהבר,
 י' קיסר, ח' שטרן, י' שער וא' חייבי.

האגודה לטיפוח חברה ותרבות קיימת כחצי יובל שנים והיא מקיימת פעילות תרבותית
 וציבורית ענפה לטיפוח ושימור המורשת של שבטי ישראל, ובמיוחד זו של יהודי תימן.